

PEDAGOGIK XODIMLARNING INNOVATSION FAOLIYATINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH

**Dilshod Sobirov¹, Asqaraliyeva Durdonaxon Akbarali qizi²,
Yuldosheva Sarvinoz Maxamatrasul qizi³, Abdirashidova Sabina Abdirashidovna⁴**

¹*Pedagogika kafedrasi katta o'qituvchisi. Toshkent amaliy fanlar universiteti, Gavhar ko'chasi 1-uy,
Tashkent 100149, O'zbekiston*

^{2,3,4}*Pedagogika 2301 guruhi talabalari*

¹*orcid id: 0009-0007-7110-8456*

¹*e-mail: dilshodbeksobirov175@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqola keng qamrovli ta'lim muassasasida innovatsiyalarni boshqarishga bag'ishlangan. Unda ta'lim tashkilotlarini modernizatsiya qilish va innovatsion rivojlantirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlar tahlil qilinadi. Unda rahbarlar o'z faoliyatida va ta'lim muassasalarida innovatsiyalar yo'lida duch keladigan asosiy muammolar belgilab berilgan.

Shuningdek, u ta'lim jarayoniga jalb qilingan barcha manfaatdor tomonlar o'rtasida ochiqlik va xabardorlik muhitini yaratish orqali ushbu muammolarni hal qilish yo'llarini taqdim etadi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, innovatsion faoliyat, innovatsion faoliyatni boshqarish, innovatsion pedagogik faoliyat.

KIRISH

Hozirgi vaqtda ta'lim tizimi innovatsion faoliyatning jadal rivojlanishi cho'qqisida. Innovatsiyalarni ta'lim jarayoniga izchil tatbiq etishning asosiy shartlaridan biri rahbar (rahbar) tomonidan ularning ta'lim tashkiloti uchun ahamiyati va imkoniyatlarini to'liq anglashi hisoblanadi. Menejmentning asosiy vazifasi - ta'lim muassasasida ishlaydigan odamlarning samarali hamkorligi uchun qulay tashqi va ichki sharoitlarni yaratishdir [1,p.5].

Ta'lim muassasasida bu shart-sharoitlarni yaratish uchun rahbar zamon bilan hamnafas bo'lishi, boshqaruvdagi barcha mumkin bo'lgan yangiliklardan unumli foydalanishi kerak. Innovatsiyalar odatda ijobiy natijalar beradi. Innovatsion jarayonlar, eng avvalo, o'quvchilarning bilim olishi, shaxsiy rivojlanishi, jismoniy salomatligi, innovatsion faoliyat uchun qulay psixologik muhit yaratilishiga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

“Innovatsiya” atamasi keng doiradagi ta'riflar bilan tavsiflanadi. Bu tushuncha birinchi marta 19-asrda ilmiy tadqiqotlarda paydo bo'lgan. "Innovatsiya" atamasi lotin tilidan olingan bo'lib, "yangilanish, yangilik yoki o'zgarish" degan ma'noni anglatadi. Pedagogik lug'atda “innovatsiya” atamasiga “ta'lim muhitiga barqaror elementlarni (innovatsiyalarni) kirituvchi, alohida qismlar, tarkibiy qismlar va umuman ta'lim tizimining xususiyatlarini takomillashtiradigan maqsadli o'zgarishlar tushuniladi” [4, b. 175].

Pedagogikaning zamonaviy lug'atida ham innovatsiya deganda “pedagogik faoliyatdagi yangiliklar, o'qitish va ta'lim mazmuni va texnologiyasidagi o'zgarishlar, ularning samaradorligini oshirishga qaratilgan” ta'rifi berilgan [9, b. 928].

Hozirgi kunda innovatsion pedagogik faoliyat har qanday ta'lim muassasasida ta'lim jarayonining asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi, chunki u ta'lim xizmatlari bozorida muassasaning raqobatbardoshligi uchun asos yaratadi. Shu sababli, ilg'or rahbar ta'lim tashkilotining raqobatbardoshligini rivojlantirish uchun innovatsion jarayonlarning muhimligini tushunadi.

Rahbarlar uchun innovatsion faoliyat uchun g'oyalarning etakchi manbai normativ hujjatlar: Vazirlar Mahkamasining “Ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirishning normativ-huquqiy bazasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” 2020-yil 9-martdagi 133-son qarori O'zbekiston ilmiy-innovatsion ekotizimini tubdan yangilashga xizmat qilgan strategik

hujjatlardan biri bo‘lib, mamlakatda ilmiy boshqaruvning zamonaviy, shaffof va natijaviy mexanizmlarini shakllantirdi. Qaror ijrosi natijasida ilmiy faoliyatning institutsional asoslari mustahkamlandi, ilmiy tashkilotlar o‘rtasida koordinatsiya yaxshilandi, innovatsiyalarni yaratish va tijoratlashtirish bo‘yicha yaxlit tizim shakllandi. Ilmiy natijadorlikning oshishi ilmiy kadrlar salohiyatining kuchayishi, grantlar va loyihalar hajmining ko‘payishi, ilmiy infratuzilmaning modernizatsiya qilinishi bilan bevosita bog‘liq bo‘ldi. Shuningdek, universitetlar, texnoparklar, ilmiy markazlar hamda sanoat korxonalari o‘rtasida hamkorlikning kuchayishi ilmiy ishlanmalar amaliyotga tezroq tatbiq etilishiga imkon yaratdi. Qaror yosh olimlar uchun yangi grantlar, doktorantura kvotalari, ilmiy stajirovkalar va xalqaro hamkorlik loyihalari orqali ilm-fanga kirish imkoniyatlarini sezilarli kengaytirdi. Umuman olganda, qaror ilm-fan, ta‘lim va sanoatning integratsiyalashgan innovatsion ekotizimini shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynadi va xalqaro talablar bilan uyg‘un milliy ilmiy muhitni yaratishga xizmat qildi. [6].

MUHOKAMA

Ushbu me‘yoriy hujjatlarga qo‘shimcha ravishda, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi RF 60-sonli, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022-2026-yillarda xalq ta‘limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi RF-134-son, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-ardagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta‘limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsersiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi RF-5712-son va 2020-yil 27-fevraldagi “Redagogik ta‘lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi RQ-4623-son Qarorlari, hamda 2022-yil 21-iyundagi PQ-289-son “Pedagogik ta‘lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlaydigan oliy ta‘lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, 2021-yil 24-dekabrda PQ-60-son “Davlat oliy ta‘lim muassasalarining akademik va tashkiliy-boshqaruv mustaqilligini ta‘minlash bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” qarorlari, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 31-dekabrda 824-son “Oliy ta‘lim muassasalarida ta‘lim jarayonini tashkil etish bilan bog‘liq tizimni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori hamda mazkur O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60 sonli “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi, Qaroridagi hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me‘yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga ushbu dissertatsiya tadqiqoti tajriba sinov dasturi natijalari muayyan darajada xizmat qiladi [8]. “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim tizimining 2030-yilgacha rivojlanish Konsepsiyasida” Oliy ta‘lim o‘quv yurtlarida ilmiy – tadqiqot ishlarini natijadorligini oshirish, ilm-fanning innovatsion infratuzilmasini yaratish borasida quyidagi vazifalarni amalga oshirish belgilandi: oliy ta‘lim muassasasida ta‘lim, fan, innovatsiya va ilmiy-tadqiqotlar natijalarini tijoratlashtirish faoliyatining uzviy bog‘liqligini nazarda tutuvchi “Universitet 3.0” konsepsiyasini bosqichma-bosqich joriy etish; oliy ta‘lim muassasalarida kredit-modul tizimida mustaqil ta‘limni rivojlantirish va o‘qitish metodikasini takomillashtirishda markazlari, texnopark, innovatsion texnologiyalar transferi markazlari, akselerator, startup, biznes inkubatorlar tashkil etish va ularni rivojlantirishning dolzarbligiga alohida e‘tibor berila boshlandi [8].

NATIJA

Hozirgi vaqtda menejmentda innovatsiyalarni izlash va joriy etish jarayonida menejerlar soni ortib bormoqda, ammo ular bu yo‘lda ko‘plab muammolarga duch kelishmoqda. Bu muammolardan biri menejerlarning o‘zlari innovatsiyalarni joriy etishga tayyor emasligidir. Axir, ular ko‘plab mumkin bo‘lgan shakllar, usullar va texnologiyalarga duch kelishadi. Qanday qilib ular bu xilma-xillikdan haqiqatan ham ishlaydigan narsani tanlashlari mumkin?

“Umumiy ta‘lim muassasasi rahbarlarining innovatsion faoliyatni amalga oshirishga tayyorligi” tushunchasiga ta‘rif beraylik. Sifatida V.P. Larina ta’kidlaganidek, u umumiy ta‘lim muassasasi rahbarining innovatsion faoliyatni amalga oshirishga (innovatsion faoliyatni boshqarishga) tayyorgarligi tuzilishiga mos kelishi kerak [2, 389-392-betlar].

Innovatsion faoliyatni boshqarish uchun ta'lim muassasalari rahbarlarini tayyorlash uzluksiz ta'lim (malaka oshirish) muassasalarining mas'uliyati hisoblanadi. Biroq, bu tizim hozirda faqat individual menejerlarni innovatsion faoliyatni boshqarish uchun tayyorlashga qaratilgan. Bu, birinchi navbatda, malaka oshirish tizimida barcha ta'lim muassasalari rahbarlarini tayyorlashga yordam beradigan tegishli dasturlarning yo'qligi bilan bog'liq.

Menejerlar ham o'z jamoalarini innovatsiyaga tayyorlash muammosiga duch kelishadi, chunki eskicha uslubda ishlashga o'rganib qolgan ayrim o'qituvchilar buni qabul qilishni istamaydilar. Bu hodisani pedagogik konservatizm deb atash mumkin. Qarshilik bosqichida bo'ysunuvchilar o'zgarishlarning muqarrarliligi hissi tufayli g'azablanishni va tushkunlikka tushishi mumkin. Menejerlar o'z jamoalari bilan fikr-mulohazalarini o'rnatishlari, ko'proq tinglashlari va ikkilanayotganlarni qo'llab-quvvatlashlari kerak. Biroq, ba'zida keskin qarama-qarshilik, hatto kategoriyali "buni qil yoki tark et" ham o'rinli bo'lishi mumkin [10].

Ta'lim tashkilotlariga innovatsiyalarni joriy etish muammosining yana bir jihati yetarli darajada moliyalashtirilmaganligidir. Yangilash va kengaytirish uchun muntazam moliyaviy resurslardan foydalanish kerak, ammo hozirda ular faqat tashkilotlarni tuzatish uchun ishlatiladi.

Yangi tizimni ishlab chiqishni boshqarish zamonaviy ta'lim texnologiyalarini, o'qitish va o'qitishning innovatsion usullarini qo'llash, tegishli tashkiliy tuzilmalar va shakllarni yaratish, moliyalashtirishning yangi iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqish, tashkiliy shakllarni rivojlantirish masalalarini alohida hal qilib bo'lmagandagina samarali bo'lishi mumkin [5, b. 5].

Ushbu muammolarni hal qilish ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari o'rtasida ochiqlik va xabardorlik muhitini yaratishdan iborat bo'lib, bu har bir alohida ta'lim muassasasida sezilarli o'zgarishlarni talab qiladigan tashqi o'zgarishlardan xabardor bo'lishiga olib kelishi kerak.

XULOSA

Zamonaviy menejment klassikasi P.Druker ta'kidlaydiki, biz hozir boshdan kechirayotgan g'alayon davrida o'zgarish odatiy holdir. O'zgarish yo'qotishlar va xavf-xatarlar bilan bog'liq bo'lib, katta kuch talab qiladi, ammo agar tashkilot o'z oldiga o'zgarishlarni jasorat bilan qabul qilish va atrofdagi dunyoga tezda moslashishni maqsad qilib qo'ymasa, u turg'unlikka mahkumdir. Radikal tarkibiy o'zgarishlar davrida faqat o'zgarishlar yetakchilari - o'zgaruvchan tendentsiyalarga sezgir bo'lgan va paydo bo'layotgan imkoniyatlardan foydalanib, darhol ularga moslashganlar omon qoladi. Xulosa qilib aytish mumkinki, ta'lim jarayoniga innovatsiyalarni joriy etish hozirda menejerlarning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Menejer uchun yuzaga keladigan qiyinchiliklar, u yoki bu holatda, duch keladi, lekin ularni engish kerak va bu, albatta, ta'lim tashkilotining obro'si va raqobatbardoshligi bilan taqdirlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Borytko N.M. Ta'lim tizimini boshqarish: Pedagogika universitetlari talabalari uchun darslik /N.M. Borytko, I.A. Solovtsova. - Volgograd: VGIPK RO nashriyoti, 2006. - P. 5.
2. Efimova N.G. Ta'lim muassasalari rahbarlarining maktablarning innovatsion faoliyatini boshqarishga kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish // Zamonaviy dunyoda ta'lim nazariyasi va amaliyoti: xalqaro materiallar. ilmiy konf. (Sankt-Peterburg, 2012 yil fevral). - SPb .: Renome, 2012 [Elektron resurs]. - Kirish rejimi: <http://www.moluch.ru/conf/ped/archive/21/1870/>
3. Ta'lim sohasidagi innovatsiyalar. VII Butunrossiya masofaviy avgust ilmiy-amaliy konferentsiyasi ishtirokchilarining nutqlari // Eidos. - 2005 yil 10 sentyabr [Elektron resurs]. - Kirish rejimi: <http://eidos.ru/journal/2005/0910-26.htm>
4. Kadjaspirova G. M. Pedagogika lug'ati: Oliy va o'rta pedagogika o'quv yurtlari talabalari uchun / G. M. Kadzhaspirova, A. Yu. Qadjaspirov. - 2-nashr, qayta nashr etilgan. - Moskva: "Akademiya" nashriyot markazi, 2005. - B. 175
5. Nazmutdinov V. Ya. Shaxsiy ta'lim tizimida boshqaruv faoliyati va boshqaruv / V. Ya. Nazmutdinov, I. F. Yarullin. - Qozon: TRI "Maktab", 2013 yil.

6. Vazirlar Mahkamasining “Ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirishning normativ-huquqiy bazasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2020-yil 9-martdagi 133-son qarori.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsersiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi RF-5712-son va 2020-yil 27-fevraldagi “Pedagogik ta’lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi RQ-4623-son qarorlari
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi RF 60-sonli
9. Pedagogikaning zamonaviy lug‘ati / Komp. E.S. Rapatsevich. – Minsk: Sovremennoe slovo, 2001. – S. 928.
10. Xutorskoy A.V. Pedagogik innovatsiyalar - ta’lim dastagi // Eidos. – 2005 yil 10 sentyabr [Elektron resurs]. – Kirish rejimi: <http://eidos.ru/journal/2005/0910-19.htm>
11. Tsyganenko I.I. Uzluksiz ta’lim kontekstida mehnat bozori uchun innovatsion kadrlarni tayyorlash //Zamonaviy ta’lim muassasasining innovatsion faoliyatini boshqarish: Xalqaro ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari (Nijniy Tagil, 2012 yil 20-21 yanvar) [Elektron resurs]. – Kirish rejimi: http://arbir.ru/articles/a_2997.htm.